

Összeállította Vági Eszter

LAKI MIHÁLY BÚCSÚZTATÓJA SZALAI JULI HALÁLÁRA

DOI 10.35402/kek.2023.1.2

Baráti körünk, nemzedékünk, életét meghatározó évtől, 1968-tól számítom a barátságunkat. Közös élményünk az augusztus 21-én, a Vencel téren dübörgő tankok látványa a televízióban, a csehszlovákiai reformkísérlet, a Prágai Tavasz brutális eltiprása, (Csehszlovákia megszállása magyar részvétellel) és az ezt követő rendcsinálás, az úgynevezett „normalizálódás”. A helyzet akkor is reménytelennek látszott: akkor éppen a létező szocializmus rendszerének élethosszig tartó fennmaradására számítottunk. Menni vagy maradni? Akik maradtunk, tudományos munkát akartunk végezni szabadsághiányos feltételek között. Élethosszig tartó program: a leírás és az értelmezés. Tükört tartani az érdeklődő közönség, és a hatalom birtokosai elé, az állapotok és folyamatok kérlelhetetlen kritikája.

Juli aktív résztvevője volt a sok héten át tartó beszélgetéseknek, példájával is formálója a vállalt viselkedési módnak és életformának. Szerény fizetés, sok különmunka, esetenként külföldi utazás belügyi megakadályozása, küzdelem a választott kutatási téma elismertetéséért, még inkább a publikálásáért. A hivatalos hierarchia alján lenni élethosszig. Az érem másik oldala: a szabadság kis szigetei, életre szóló barátságok, szerelmek, közös kulturális és kulináris élmények, szabad, kötetlen viták és beszélgetések.

Sokunkkal szemben Juli hamar megtalálta és megfogalmazta kutatása tárgyát. A létező szocializmus veszteseit, az elnyomottak és megnyomítottak világát vizsgálta. Iskolázatlan fiatalokról, települési egyenlőtlenségekről, már az óvodákban reménytelenül lemaradó gyerekekről, az egészségügyi szolgáltatások eltérő hozzáférhetőségről jelentek meg első írásai. A szegények, az előítéletektől különösen sújtott cigányok állapotával szembesítette a szocializmus egyenlő esélyeiről szónokoló hatalmasokat és propagandistákat.

A létező szocializmus 1988–1989-ben összeomlott. Juli – akár a többi tükör-tartó – a peremről, ha nem is az érdeklődés középpontjába, de cselekvési-döntési helyzetbe került. Nem lett politikus, és kutatásai-elemzései tárgyán sem változtatott. Továbbra is a vesztesek helyzetét elemezte: az átmenet

gazdasági válságában maradnak, nőnek, vagy csökkennek az örökölt hátrányaik? Lehetséges-e, működik-e a magyar jóléti állam a tömeges munkanélküliség és a növekvő infláció éveiben? Felismerte, hogy az új és átalakított jóléti intézmények és rendszerek nemcsak a csökkenő anyagi lehetőségek és a szakképzett munkaerő (szociális munkások) hiánya miatt működnek rossz hatékonysággal. Legalább ennyire fontos, hogy a működtetők, a működés feltételeit és szabályait megfogalmazók és érvényesítők az erőforrásokért a szegényekkel versengő középosztály tagjai. Ez a fontos felismerése is hozzájárult ahhoz, hogy vele (és Vajda Ágival) kutathattuk a magyar nagyvállalkozók és vállalkozások világát, a polgárosodás esélyeit és akadályait.

2010 után Juli elsők között próbálta értelmezni az erős polgárság hiányának riasztó következményeit, az állam-függő középosztály szerepét az 1989-es köztársaság bukásában. Juli, a jelentős társadalomtudós nem üres bördönrel távozott. Kutatási tervek, cikkek és recenziók, amit már nem olvashatunk, beszélhetünk meg vele.

De nemcsak tudós volt, ennél sokkal több. Egy temetői búcsúbeszéd terjedelme, különösen télen, korlátozott. Emlékezzünk a gyermekeit, unokáit féltő, gondjaikat enyhítő, sikereikre büszke anyára és nagymamára. A barátságait gondosan ápoló, barátai sorsát követő, őket segítő Julira. A folyóiratszerkesztőre (Holmi), a nemzetközi kutatási programok vezetőjére, a mindig lámpalázás, de azután elegáns és magabiztos konferencia-előadóóra, egyetemi tanárra. A tiltakozások résztvevőjére. A magas-kultúra értőre és fogyasztóra. (Még ha köhögésével időnként kivívta is Fischer Iván rosszallását). A kitűnő salátákra, sültekre és süteményekre. A beszélgetésekre az erkélyen, hogy elviselhető legyen a dohányfüst. Mindez hiányzik, hiányozni fog.

És talán a legfontosabb: emlékezzünk és támaszkodjunk Juli bizakodására és derűjére. Szomorú napjain, árnyaival és démonaival küzdve is vallotta: ne adjuk fel, előbb utóbb jobbra fordulnak a dolgok.

Barátunk, Juli, legyen neked könnyű a föld!